

"BOBURNOMA" ASARIDA MOVARAUNNAHR SHAHARLARINING TASVIRI.

Akbarova Husnidaxon

Farg'ona davlat universiteti Filologiya fakulteti

o'zbek tili yo'nalishining 3-bosqich 23.88-guruh talabasi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada Zahiriddin Muhammad Boburning “Boburnoma” asarida Movarounnahr shaharlarining tasviri tahlil qilinadi. Asardagi Samarqand, Andijon, Toshkent, Buxoro, Hisor, Qarshi va boshqa shaharlarning geografik, iqtisodiy va madaniy xususiyatlari ilmiy asosda yoritiladi. Boburning shaxsiy kuzatuvlari asosida yaratilgan tasvirlar XV–XVI asr Movarounnahrining tarixiy-madaniy manzarasini tiklashda muhim manba sifatida xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Boburnoma, Movarounnahr shaharlarining tasviri, Zahiriddin Muhammad Bobur, Samarqand, Andijon, Toshkent, Buxoro, tarixiy manba, geografik tasvir, madaniy hayot, XV–XVI asr.

АННОТАЦИЯ: В данной статье анализируется описание городов Мавераннахра в произведении Захириддина Мухаммада Бабура «Бабур-наме». Особое внимание уделено характеристикам Самарканда, Андижана, Ташкента, Бухары, Хисара, Карши и других городов, представленным в источнике. Географические, экономические и культурные особенности регионов раскрыты на основе наблюдений Бабура, что делает труд ценным историко-литературным источником для изучения Мавераннахра XV–XVI веков.

Ключевые слова: Бабур-наме, описание городов Мавераннахра, Захириддин Мухаммад Бабур, Самарканд, Андижан, Ташкент, Бухара, исторический источник, географическое описание, культурная жизнь, XV–XVI века.

ANNOTATION: This article analyzes the depiction of the cities of Mawarannahr in Zahiriddin Muhammad Babur's work “Baburnama.” The study focuses on Babur's descriptions of Samarkand, Andijan, Tashkent, Bukhara, Hisor, Qarshi, and other cities,

highlighting their geographical, economic, and cultural features. Based on Babur's personal observations, these descriptions serve as an important historical and literary source for understanding the socio-cultural landscape of Mawarannahr in the 15th–16th centuries.

Keywords: Baburnama, depiction of Mawarannahr cities, Zahiriddin Muhammad Babur, Samarkand, Andijan, Tashkent, Bukhara, historical source, geographical description, cultural life, 15th–16th centuries

Kirish

Zahiriddin Muhammad Bobur – o'zbek adabiyoti va tarixshunosligining yirik namoyandaligidan biri bo'lib, uning "Boburnoma" asari XV–XVI asrlar Movarounnahr hamda unga qo'shni hududlarning siyosiy, madaniy, geografik hayotini o'zida yorqin aks ettirgan benazir manbadir. Asarda nafaqat tarixiy voqealar, balki shaharlar, tabiat, xalqning turmush tarzi, iqtisodiy hayot haqidagi tasvirlar ham muhim o'rin tutadi. Jumladan, Movarounnahr shaharlarining holati, ularning madaniyati va o'ziga xos jihatlari Bobur nigohida yuksak badiiy-tarixiy qiymat kasb etadi.

Boburning Movarounnahrda bo'lgan munosabati. Bobur uchun Movarounnahr — ajdodlari merosi, Temuriylar saltanatining markazi edi. Shuning uchun ham u bu hududdagi shaharlar haqida alohida mehr bilan yozadi. Boburnoma shahar tasvirlarida aniq kuzatuvchanlik, geografik, iqtisodiy va madaniy tafsilotlarning haqqoniy yoritilishi seziladi.

Samarqand tasviri. Bobur "Boburnoma"da Samarqandni alohida ehtirom bilan tilga oladi. U shaharni: "Jahonda benazir obod shahar", "Havosi latif, suvlari musaffo", "Ilm va madaniyat markazi" deya ta'riflaydi. Samarqandning Registon maydoni, Ulug'bek madrasasi, ko'k gumbazli inshootlari Bobur tasvirida alohida o'rin tutadi. Shuningdek, shahar aholisi, bozorlarning gavjumligi, hunarmandchilikning rivoji ham eslatib o'tiladi.

Andijon tasviri. Andijon – Bobur tug'ilib o'sgan shahar. Shu bois tasvirlar juda samimiy va batafsil. Bobur Andijonni: "Juda obod va katta shahar", "Suvlari mo'l, bog'lari ko'p" deb tasvirlaydi. Shahar atrofidagi Farg'ona vodiysi tabiati, mevalarning farovonligi,

bozorlarining faolligi juda jonli ifodalangan. U Andijonda yetishtiriladigan qovun, uzum, shaftoli kabi ne'matlarni ham alohida tilga oladi.

Toshkent tasviri. Bobur Toshkentni siyosiy va harbiy markaz sifatida tasvirlaydi. Shahar ko'p qabila va elatlar yashagan hudud bo'lgani uchun: harbiy ahamiyati, turli siyosiy kuchlar ta'sirida bo'lgani, savdo-sotiqning rivoji kabi jihatlar yoritiladi. Boburning yozishicha, Toshkent aholisi jangovar, shahar esa mustahkam qal'alarga ega bo'lgan.

Buxoro tasviri. Bobur Buxoroni diniy-ilmiy markaz sifatida ta'riflaydi. Shahar madrasa va kutubxonalarga boy, ilm ahlining yig'in markazi, katta bozor va hunarmandchilik markazi sifatida tasvirlanadi. Bobur shahar me'morchiligi, ayniqsa masjid va madrasalarning go'zalligiga to'xtaladi.

Qarshi, Hisor, Termiz kabi boshqa shaharlar tasviri. Bobur Movarounnahrda boshqa ko'plab shaharlar haqida ham ma'lumot beradi:

Qarshi – savdo yo'llari tuguni, chorvachilik rivojlangan.

Hisor – tabiati go'zal, tog'li hudud, strategik jihatdan muhim.

Termiz – Amudaryo bo'yidagi qadimiy shahar, savdo va hunarmandchilik markazi.

Bobur ularning har birini geografik joylashuvi, iqtisodi va aholisi faoliyati bilan birga tasvirlaydi.

Boburning Movarounnahr shaharlariga bergan tavsiflarida uning nafaqat hukmdor, balki nozik didli kuzatuvchi, sayohatchi va adib sifatidagi fazilatlari yaqqol namoyon bo'ladi. "Boburnoma"dagi shahar tasvirlari o'sha davr urbanizatsiya jarayoni, aholi zichligi, savdo markazlarining rivojlanish darajasi va madaniy muhitning shakllanish jarayonini ilmiy tadqiq etishda muhim daliliy manba hisoblanadi. Bobur shaharlar haqida ma'lumot berar ekan, ularning siyosiy ahamiyati, qishga va yozga xos sharoiti, istehkomlari, aholisining fe'l-atvori, qishloq xo'jaligi va hunarmandchiligi haqida ham alohida to'xtaladi. Bu esa shaharlarning nafaqat tashqi ko'rinishi, balki ularning ijtimoiy-iqtisodiy hayoti haqida ham mukammal tasavvur beradi.

Shuningdek, Boburning tasvirlarida tashqi kuzatuvdan tashqari, shaxsiy kechinmalar ham sezilib turadi. Ayniqsa, Andijon, Samarqand va Farg‘ona vohalari haqidagi satrlarda Vatanga bo‘lgan sog‘inch, ma‘naviy bog‘liqlik va tarixiy xotira mujassam. Bu jihatlar asarning badiiy qiymatini yanada oshiradi. Natijada, “Boburnoma” nafaqat tarixiy voqealar xronikasi, balki Movarounnahr shaharlarining o‘ziga xos hayoti va madaniyati aks etgan adabiy-geografik atlas sifatida ham qadrlanadi.

Xulosa

“Boburnoma” Movarounnahr shaharlarining XV–XVI asrdagi ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy hayotini yorituvchi eng muhim tarixiy manbalardan biridir. Boburning shaxsiy kuzatuvlari asosida berilgan tasvirlar shaharlarning o‘ziga xosligini, madaniy taraqqiyot darajasini, tabiat va aholi turmushini aniq aks ettiradi. Mazkur asar nafaqat tarixiy manba, balki adabiy-badiiy yodgorlik sifatida ham bebaho hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bobur, Zahiriddin Muhammad. Boburnoma. — Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, turli yillar nashrlari.
2. Hoshimov, A. Boburnoma va uning tarixiy ahamiyati. — Toshkent: Fan nashriyoti, 1996.
3. Qosimov, B. O‘zbek adabiyoti tarixi. — Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2005.
4. Karimov, I. Bobur merosi va uning jahon madaniyatidagi o‘rni. — Toshkent: Ma‘naviyat, 2000.
5. Beveridge, Annette S. The Baburnama: Memoirs of Babur, Prince and Emperor. — London: Oxford University Press, 1921 (inglizcha tarjima).
6. Bartold, V. V. Turkestan v epoxu mongolskogo nashestviya. — Moskva: Nauka, 1963.
7. Sodiqov, Q. Movarounnahr tarixi. — Toshkent: Universitet, 2010.

8. Yakubovskiy, A. Yu. Ocherki po istorii Sredney Azii. — Moskva: Vostochnaya literatura, 1953.

9. Olimova, S. Bobur geograf-yozuvchi sifatida. — Toshkent: Fan, 2012.